ЦЕ ТИ

© Український переклад. Ю. Я. Лісняк, 1992.

Я збираюся зіграти роль Едіпа в загадці з Ретлборо. Я розповідаю вам — а це можу тільки я — про таємницю тієї машинерії, що викликала чудо в Ретлборо,— єдине справжнє, визнане, ніким не заперечуване, бо й незаперечне чудо, що остаточно поклало край безвірництву серед жителів Ретлборо й навернуло до властивої статечним жінкам правовірності всіх прихильників плотського матеріалізму, що дотоді мали нахабство бути скептиками.

Ця подія — про яку мені шкода було б говорити тоном недоречно легковажним — сталася влітку 18.. року. Містер Барнебас Шатлворсі, один із найшанованіших і найзаможніших громадян містечка, десь пропав, і то за таких обставин, що викликали підозру в якомусь злочині. Його не було вже кілька днів. Містер Шатлворсі однієї суботи рано-вранці виїхав з містечка верхи на коні, прямуючи до міста ***, що лежить за п'ятнадцять миль від Ретлборо; вернутись він мав намір того ж дня ввечері, як сам сказав. Проте через дві години після його від'їзду кінь вернувся сам, і то без саков, прищібнутих до сідла. Крім того, кінь був поранений і заляпаний грязюкою. Звичайно, все це вкрай стривожило приятелів пана Шатлворсі; а коли в неділю вранці з'ясувалося, що він не повернувся, ціле містечко вирядилось шукати трупа.

Найпершим і найзавзятішим у організації тих розшуків був щирий друг містера Шатлворсі — такий собі містер Чарлз Честен, або, як його звичайно називали, "Чарлі Чес-тен", чи то "Старий Чарлі Честен". Я, звісно, не можу з певністю твердити, чи це просто дивовижний збіг, чи, може, само прізвище справляє непомітний вплив на вдачу людини, але годі заперечувати, що ніколи в світі не було другого Чарлза із такою чесною, мужньою, відкритою, добросердою й щирою натурою, з таким

звучним, чистим, приємним голосом, з такими очима, що завжди дивились прямо на вас, ніби промовляючи: "Я маю чисте сумління, нікого не боюся і взагалі не здатен на ниций учинок". Тому, певне, в театрі всі щирі, безтурботні, дозвільні персонажі майже напевне мають ім'я Чарлз.

Отож "Старий Чарлі Честен", хоча він приїхав до Ретлборо всього якихось півроку тому і хоча ніхто нічогісінько не знав про його минуле, без ніякісіньких труднощів зазнайомився з усіма поважними жителями містечка. Жоден із них ні на мить не завагався б позичити йому тисячу на слово; що ж до жінок, то я не знаю, чого б вони не зробили, аби догодити йому. І все це через те, що його охрестили Чарлзом, а отже, йому дісталось саме те обличчя, яке часто називають "найкращим рекомендаційним листом".

Я вже сказав, що містер Шатлворсі був одним з найшановніших людей у Ретлборо і, безперечно, найбагатшим, а "Старий Чарлі Честен" зійшовся з ним так близько, ніби з рідним братом. Жили ці літні добродії поряд, і, хоча містер Шатлворсі дуже рідко навідував (якщо взагалі навідував) "Старого Чарлі" і, скільки відомо, жодного разу не обідав у нього, це не перешкоджало їм бути щонайщирішими друзями, як я уже зауважив; бо дня не минало, щоб "Старий Чарлі" не заходив три-чотири рази до сусіда спитати, як тому ведеться, і дуже часто він лишався там снідати або пити чай, а обідав то майже щодня. А вже скільки вина випивалось на тих дружніх посиденьках, з'ясувати вельми нелегко. Улюбленим трунком "Старого Чарлі" було "шато-марго", і в містера Шатлворсі, видно, душа тішилась, коли він бачив, як приятель його цмулить кварту за квартою; і ось одного дня, коли вино вже спустилось по горлянках, а настрій, як то буває, піднявсь, він поплескав приятеля по спині й сказав: "Знаєш що, старий Чарлі? Хай там як, а такого добряги, як ти, я ще зроду не стрічав, і коли вже ти так полюбляєш це винце, то хай мене хапун ухопить, коли я не подарую тобі великого ящика "шато-марго". Щоб я скис (у містера Шатлворсі була досить прикра звичка клясти, хоча він рідко вживав гостріших виразів, ніж "щоб я скис", або "хай мені абищо", або "грім побий"), щоб я скис,— мовив він, — коли сьогодні ж таки не пошлю до міста замовлення на подвійний

ящик найкращого гатунку, який лишень у них знайдеться, і подарую тобі, чуєш? Мовчи, мовчи! Сказав — подарую, і квит, і більш ні слова, отож виглядай: одного чудового дня ящик надійде, саме коли ти не сподіватимешся!" Я наводжу тут ці трохи фамільярні слова містера Шатлворсі, тільки аби показати, яке щире порозуміння було між цими двома приятелями.

Отож того ранку в неділю, коли стало очевидним, що з містером Шатлворсі сталося щось непевне, ніхто не стурбувався так глибоко, як "Старий Чарлі Честен". Коли він почув, що кінь вернувся без хазяїна, і без хазяїнових саков, і весь закривавлений (куля з пістолета пройшла крізь огруддя бідній тварині, ледь-ледь не вбивши її на смерть),— коли він почув усе оце, то збілів на виду так, ніби йшлося про його рідного брата чи батька, і затрусився весь, наче від пропасниці.

Спочатку він був такий прибитий горем, що й зовсім не міг нічого робити, а вже й поготів не міг укласти якийсь план пошуків; отож він довго намагався переконати інших друзів містера Шатлворсі, щоб не здіймали тривоги, бо, мовляв, краще перечекати якийсь тиждень чи й місяць, чи не з'ясується все само собою, або, може, об'явиться сам містер Шатлворсі і пояснить, чому він прогнав коня самого додому. Гадаю, що ви не раз спостерігали таку схильність до відкладання чи то до зволікання в людях, які мусять щось робити під гнітом тяжкої скорботи. їхні розумові сили неначе ціпеніють, і тому їх жахає будь-яка діяльність, і їм над усе в світі хочеться лежати спокійно в ліжку та "вколисувати своє горе", як висловлюються літні дами,— тобто без кінця пережовувати свою біду.

А жителі Ретлборо були такої високої думки про мудрість і розважність "Старого Чарлі", що більшість їх схильна була погодитися з ним та не здіймати тривоги, поки "не з'ясується все саме собою", як висловився старий добряга; і я гадаю, що так би вони всі й постановили, якби не вкрай підозріле втручання небожа містера Шатлворсі, молодика досить розпусних звичаїв і взагалі поганої слави. Цей небіж, Пенніфезер на прізвище, і слухати не хотів про те, щоб справа трохи "влежалась", а

наполягав на негайних розшуках "останків замордованого". Саме до такого вислову він удався, і тоді містер Честен гостро зауважив, що це "вкрай незвичайний вислів, щоб не сказати більше". Ця заувага "Старого Чарлі" справила глибоке враження на збориськo, і частина присутніх почала допитуватись, "звідки це молодий містер Пенніфезер так ґрунтовно обізнаний з обставинами зникнення багатого дядька, що відчуває за собою право твердити прямо й недвозначно, ніби його дядька "замордовано"? Далі почалась невеличка пересварка між різними учасниками збориська, а надто між "Старим Чарлі" й містером Пенніфезером. А втім, у цьому не було нічого дивного, бо їхні взаємини останні три-чотири місяці були не дуже приязні; якось справа дійшла аж до того, що містер Пенніфезер ударив і збив з ніг дядькового приятеля за те, що той аж надто розперізувався в дядьковому домі, де жив і небіж. У цій ситуації "Старий Чарлі", кажуть, повівся із взірцевою стриманістю й християнським милосердям. Після удару він підвівся, обтрусився і навіть не пробував відплатити; тільки промурмотів щось про те, що він "при першій зручній нагоді сквитається за все",— і це був цілком природний і виправданий вияв гніву, який не важив нічого і, напевне, зразу вивітрився й забувся.

Та хай там як (власне, до того, що я хочу повідомити, ця пригода не стосується), а певне одне: що жителі Ретлборо, головним чином під впливом слів Пенніфезера, врешті постановили розсипатись по всій околиці й пошукати зниклого містера Шатлворсі. Треба сказати, що така постанова була в них і з самого початку. Тож коли вони твердо вирішили, що шукати треба, було взято за щось самозрозуміле, що їм треба розсипатись — тобто розділитись на окремі гурточки,— щоб по змозі ретельніше обшукати довколишню місцевість. Я, щоправда, забув, якими хитромудрими міркуваннями "Старий Чарлі" врешті переконав збориськo, що такий план розшуків украй нерозумний. Одначе він таки переконав їх — усіх, опріч містера Пенніфезера; і врешті постановили, що розшуки мають провести, і то якнайпильніше, якнайретельніше, всі городяни гуртом, а сам "Старий Чарлі" повів перед.

Треба сказати, що кращого провідника, ніж "Старий Чарлі", годі було й бажати: адже всі знали, що очі у нього рисячі. Та хоч він водив людей по всіляких глухих закутнях, стежками, про які ніхто в містечку й гадки не мав, і хоча розшуки тривали вдень і вночі мало не цілий тиждень, ніяких слідів містера Шатлворсі не виявлено. Правда, коли я кажу "ніяких слідів", цього не треба розуміти надто дослівно; бо деякі сліди все ж таки були. Шлях бідолахи простежили по відбитках підків (дуже своєрідних) на шляху, що вів до міста, миль зо три. А далі слід звертав на стежку, що перетинала гайок, а тоді знов вибігала на шлях: так дорога скорочувалась на півмилі. Йдучи цією стежкою за слідами підків, шукачі врешті опинились біля якоїсь калабані з гнилою водою, майже не видної за пагінням ожини. Калабаня була праворуч від стежки, і навпроти неї відбитки підків уривались. Одначе видавалося, ніби там точилась була якась боротьба, а потім якийсь великий і важкий предмет, багато більший і важчий за людське тіло, стягнено зі стежки в калабаню. Шукачі старанно дослідили її дно, потім ще раз, але нічого не знайшли, і люди вже хотіли розійтися, зневірившись у пошуках, коли панові Честену ніби якась вища сила підказала, що треба зовсім спустити воду. Цю пропозицію зустрінуто схвальними вигуками; всі вголос дивувалися прозірливості та розумові "Старого Чарлі". А що багато городян прихопили з собою лопати, бо гадали, що трупа, можливо, доведеться відкопувати, то воду спустили без труднощів і швидко; а щойно оголилося дно, якраз посеред багнюки побачили чорну атласну жилетку, в якій майже всі присутні зразу впізнали власність містера Пенніфезера. Жилетка була подерта й поплямована кров'ю, і серед шукачів умить знайшлося кількоро таких, котрі виразно пам'ятали, що містер Пенніфезер мав її на собі того самого ранку, коли містер Шатлворсі вирядився до міста; а з другого боку, знайшлися й ладні потвердити під присягою, що містер Пенніфезер не мав її на собі ані вдень, ані ввечері тої неділі; і не знайшлося жодного, хто сказав би, що бачив цю жилетку на містері Пенніфезері після зникнення містера Шатлворсі.

Тепер справа обернулась украй небезпечно для містера Пенніфезера; він сполотнів, і всі побачили в цьому потвердження підозр,

які виникли щодо нього, а коли його спитали, що скаже він сам, він не здобувся й на слово. Відтак ті нечисленні приятелі, яких він набув своїм гультяйським життям, ураз облишили його всі до одного і почали вимагати негайного арешту навіть гучніше, ніж. давні й непримиренні недруги. Зате великодушність містера Честена засяяла на цьому тлі ще ясніше. Він почав палко й вельми красномовно боронити містера Пенніфезера і в своїй промові не раз нагадував про те, як сам він щиро пробачив запальному юнакові — "спадкоємцеві шановного містера Шатлворсі",— образу, яку той (тобто юнак), напевне в шалі гніву, визнав за доречне завдати йому (тобто містерові Честенові). Мовляв, він (містер Честен) вибачає йому всім щирим серцем; а сам він на думці не має випинати ті підозрілі обставини, котрі, на превеликий жаль, справді свідчать проти містера Пенніфезера. Навпаки, він (містер Честен) використає всі свої сили, всю свою, хай невелику, красномовність, аби... аби... аби... по змозі, не кривлячи душею, якось пом'якшити найгостріші моменти цієї справді надзвичайно непевної пригоди.

Містер Честен добрих півгодини промовляв у такому дусі, засвідчуючи тим свій розум і добре серце; але такі щиросерді люди рідко бувають послідовні в своїх міркуваннях: в ревному запалі прислужитися другові вони збиваються на всілякі ляпсуси, суперечності та недоречності; тож нерідко, маючи щонайкращі наміри, завдають шкоди безмірно більше, ніж користі.

Отак і сталося в нашому випадку з усією красномовністю "Старого Чарлі": хоча він докладав усіх зусиль, аби вирятувати запідозреного, чомусь виходило так, що кожне слово з його уст, яке не мало прямої, хоча й несвідомої мети піднести промовця в очах слухачів, тільки поглиблювало вже наявну підозру щодо його підзахисного та збуджувало проти нього лють натовпу.

Одною з найфатальніших помилок, яких припустився промовець, було його нагадування про те, що підозрюваний — "спадкоємець шановного містера Шатлворсі". Самі городяни про це й не думали. Вони тільки пам'ятали певні погрози щодо позбавлення спадщини, які рік чи

два перед тим висловлював дядько (а він не мав на світі жодного родича, крім небожа), і тому завжди вважали, що містерові Пенніфезерові справді не світить ніяка спадщина — таке-бо простосерде поріддя з тих жителів Ретлборо; але заувага "Старого Чарлі" зразу змусила їх задуматися про це й таким чином розкрила перед ними можливість того, що ті погрози могли бути не тільки погрозами. А з цього природним чином зразу постало питання "cui bono?" — запитання, яке ще дужче за жилетку спонукало пов'язувати жахливий злочин із особою юнака. А зараз, щоб ви не зрозуміли мене хибно, дозвольте мені трохи відхилитись, тільки аби зауважити, що надзвичайно короткий і простий латинський вислів, яким я скористався, раз у раз перекладають неправильно. "Cui bono?" в усіх сенсаційних романах тощо,— хоч би, наприклад, у романах місіс Гор (авторки "Сесілі"), шановної дами, яка пересипає свої твори цитатами з усіх мов від халдейської й до мови індіанців чікасо і яка "в разі потреби" черпає вченість за виробленим планом у містера Бек-форда,— кажу, в усіх сенсаційних романах від Булвера й Діккенса і до Тернепенні та Ейнсворта двоє коротеньких латинських слів "cui bono?" тлумачаться як "для якої мети?" або (ніби quo bono) як "ради якої користі?". Тим часом справжнє їхнє значення — "кому на користь?". Cui — кому, bono — на вигоду. Це чисто юридична формула, що застосовується саме в таких випадках, як той, що ми змальовуємо: коли ймовірність доконання злочину якоюсь особою пов'язується з імовірністю вигоди, яку несе доконаний злочин тій чи іншій особі. Отож у нашому випадку запитання "cui bono?" цілком недвозначно вказувало на містера Пенніфезера. Дядько, склавши заповіт на його користь, згодом погрожував, що скасує той заповіт. Але погрози не дотримав; первісний заповіт, як видно, змінений не був. Якби він справді був змінений, то єдиним мислимим мотивом убивства була б для підозрюваного звичайнісінька помста; і навіть цьому мотивові протидіяла б надія, що дядько врешті перемінить гнів на ласку. Та коли заповіту не змінено, а погроза змінити його й далі нависала над небожевою головою, це зразу видавалося найсильнішою з можливих спонук до злочину; так і вирішили дуже проникливо достойні громадяни Ретлборо.

Тому містера Пенніфезера негайно заарештували, а зборисько, ще трохи пошукавши, подалося додому, пильнуючи підозрюваного. І ось дорогою сталась ще одна пригода, яка неначе підтверджувала його провину. Містер Честен, що в шукацькому завзятті весь час ішов трохи попереду гурту, раптом підбіг кілька кроків, тоді нахилився й очевидячки підняв із трави якийсь невеликий предмет. Побіжно оглянувши його, він ніби крадькома став ховати той предмет у кишеню, проте інші помітили це й перешкодили йому. Знайдений предмет виявився іспанською навахою, і з десяток присутніх умить розпізнали в ній власність містера Пенніфезера. Навіть більше — на колодочці були вирізьблені його ініціали. Наваха була розкрита, лезо — в крові.

Тепер щодо провини племінника не лишилося сумнівів, і, повернувшись до містечка, його зразу відвели до судді на допит.

Там справа склалася для нього ще несприятливіше. Коли заарештованого спитали, де він був і що робив того ранку, коли зник містер Шатлворсі, він з безмежним зухвальством признався, що того ранку ходив з рушницею полювати на оленя зовсім недалечко від тієї калабані, де завдяки прозірливості містера Честена знайшли закривавлену жилетку.

Тоді виступив наперед містер Честен і зі слізьми на очах попросив, щоб допитали і його. Він сказав, що несхитне почуття обов'язку як перед нашим Творцем, так і перед ближніми більш не дозволяє йому мовчати. Досі найщиріша прихильність до юнака (дарма, що той так негарно повівся з ним, із містером Честеном) спонукала його в думці вишукувати всілякі можливі припущення, що могли б сприятливо пояснити всі моменти, котрі обтяжували такими поважними підозрами містера Пенніфезера. Але тепер усі ці моменти набули такої переконливості, такої обвинувальної сили, що він більш не вагатиметься і скаже все, що знає, хай навіть його (містера Честена) серце геть розірветься від таких зусиль над собою. А потім містер Честен заявив, що напередодні тієї неділі, коли містер Шатлворсі поїхав до міста, цей шановний добродій сказав небожеві (він, містер Честен, чув це на власні

вуха), що завтра поїде до міста, аби покласти дуже велику суму грошей до "Фермерського та ремісничого банку"; і тоді ж таки згаданий містер Шатлворсі недвозначно оголосив своєму небожеві, що він твердо постановив собі скасувати первісний заповіт і не лишить йому, небожеві, ані шилінга. І він (свідок) тепер урочисто закликає обвинуваченого відповісти, чи все те, що він (свідок) тут заявив, в усіх істотних подробицях є правдою, чи ні. На превеликий подив усіх присутніх, містер Пенніфезер щиро визнав, що це правда.

Тоді суддя визнав за свій обов'язок послати двох констеблів, щоб ті обшукали кімнату обвинуваченого в дядьковому домі. З того обшуку вони вернулись дуже швидко й принесли з собою всім знайомого шкіряного гаманця в сталевій оправі, яким старий добродій користувався багато років. Та його коштовний вміст було забрано, і суддя марно домагався від обвинуваченого, щоб той сказав, як він використав той вміст чи де заховав його. Він тільки вперто твердив, що нічого не знає. Констеблі знайшли також запхані під матрац сорочку та нашийну хустку, позначені ініціалами сердеги й страхітливо замащені в кров жертви.

Та ось доповіли, що кінь замордованого щойно здох у стайні від завданої кулею рани, і містер Честен запропонував негайно дослідити трупа: може, пощастить знайти кулю. Його послухались; і, ніби для того, щоб усунути будь-який сумнів щодо провини заарештованого, містер Честен, ретельно обшукавши порожнину кінського огруддя, спромігся знайти й видобути надзвичайно велику кулю; примірявши ту кулю до цівки рушниці містера Пенніфезера, пересвідчилися, що вона точно підходить туди, причому рушниці такого великого калібру в містечку та в околиці не було більш ні в кого. Ще певніший доказ виявлено тоді, коли на кулі помітили жолобок під прямим кутом до звичайного шва; цей жолобок точно відповідав випадковому виступові в формочці для виливання куль, яку звинувачений визнав своєю власністю. Коли знайдено кулю, слідчий суддя більш не захотів слухати нічиїх свідчень і негайно призначив судовий процес — рішуче відмовившись випустити звинуваченого під заставу, хоча проти такої суворості дуже палко

протестував містер Честен, запевняючи, що внесе будь-яку потрібну суму. Така щедрість "Старого Чарлі" цілком відповідала всій його люб'язній, лицарській поведінці під час перебування в Ретлборо. А тепер цей достойний чоловік так до решти піддався своєму безмежному співчуттю, що, пропонуючи заставу за свого молодого друга, неначе зовсім забув, що саме він (містер Честен) ніде в світі не має ніякого майна бодай на один долар.

Висновки слідчого легко було передбачити. Містера Пенніфезера під гучні прокльони всіх городян судили на найближчій сесії карного суду, і ланцюг непрямих доказів (ще зміцнений деякими додатковими фактами, яких містерові Честенові його вразливе сумління не дозволило приховати від суду) визначили таким безперервним і таким беззастережно переконливим, що присяжні, навіть не виходивши на нараду, зразу винесли свій вердикт: "Винен в убивстві без пом'якшувальних обставин". Невдовзі нещасному в'язневі оголосили смертний вирок, і його перевели до окружної в'язниці чекати неминучої відплати закону.

Тим часом шляхетна поведінка "Старого Чарлі" ще дужче прихилила до нього серця порядних городян. Всі полюбили його в десять разів дужче, ніж доти; і природним наслідком гостинності, з якою його приймали, було те, що він мусив облишити звичку до крайньої ощадливості, якої доти змушувала його держатися бідність, і дуже часто влаштовував у себе вдома невеличкі вечірки, де неподільно панували дотепність та веселощі — хоча, безперечно, й потьмарювані трохи нечастими спогадами про негідну й сумну долю, яка випала небожеві незабутнього щирого друга щедрого господаря.

Одного чудового дня великодушний літній добродій був приємно здивований, одержавши такого листа:

"До Чарлза Честена, есквайра,

в Ретлборо

Від Д., З., Ч. і К°

Шато-Марго А — № 1-72пл.

Шановний містере Честен!

Відповідно до замовлення, пересланого нашій фірмі два місяці тому від нашого вельмишановного клієнта містера Барнебаса Шатлворсі, ми маємо честь приставити Вам сьогодні на вказану адресу подвійний ящик "шато-марго" марки "Антилопа", з ліловою печаткою. Ящик маркірований, як зазначено вище.

Зостаємося

вашими, добродію, покірними слугами,

Дубб, Зубб, Чубб і К°.

В місті ***, 21 червня 18.. року.

P.S. Ящик буде доставлений Вам фургоном наступного дня після одержання цього листа. Перекажіть наше шанування містерові Шатлворсі.

Д., З., Ч. і Кф".

Власне, містер Честен після смерті містера Шатлворсі втратив будь-яку надію колись одержати обіцяне "шато-марго"; а тому тепер він побачив у цьому щось ніби вияв особливої ласки Провидіння. Звичайно, він щиро зрадів і в надмірі радості запросив назавтра численних друзів на petit souper (1) — посмакувати дарунок покійного містера Шатлворсі.

Правда, запрошуючи, він і слівцем не згадав покійного містера Шатлворсі. Добре поміркувавши, він вирішив узагалі нічого не казати. Він — коли я добре пам'ятаю — не згадував жодним словом про те, що одержав "шато-марго" як дарунок. Він просто покликав друзів, щоб прийшли й допомогли йому розпити трохи вина напрочуд високої якості й з розкішним букетом, яке він замовив у місті місяців зо два тому, а завтра має одержати. Я не раз силкувався збагнути, чому це "Старий Чарлі" вирішив не згадувати про те, що він одержав вино як дарунок від приятеля, але так до пуття й не збагнув причин, хоча в нього, безперечно, була якась вельми шляхетна й великодушна причина.

(1) Невеличку вечерю (фр.).

Нарешті настав завтрашній день, і в домі містера Честена зійшлася численна й високошановна компанія. Далебі, там було півмістечка, і я серед них. Але, на велику прикрість господаря, "шато-марго" прибуло дуже пізно, коли гості вже віддали належну шану розкішній вечері, наготовленій "Старим Чарлі". Та нарешті його привезли — страхітливо великий ящик,— і все товариство було вже аж надміру веселе, тому й вирішили поставити ящик на стіл і випатрати його вже там.

Як сказали, так і зробили. Я теж допомагав; і ось уже ящик на столі, посеред безлічі пляшок та келихів; чимало їх, морочившись із ящиком, розбили. "Старий Чарлі", що вже встиг добряче підпити, дуже червоний на виду, сів на чільне місце з удавано поважною міною і грізно загрюкав по столу карафою, закликаючи всіх поводитися гідно "під час викопування скарбу".

Трохи погаласували, потім урешті вгамувались, і, як часто буває в таких випадках, запала глибока, значуща тиша. Мене попросили зірвати віко, і я, звичайно, зробив це, мовляв, "із безмежною втіхою". Я приставив до щілини долото, кілька разів легенько стукнув по ньому молотком, віко враз піднялося, і в ту ж мить у ящику рвучко звівся, обличчям просто до хазяїна, вкритий саднами, закривавлений, уже зачеплений тліном труп замордованого містера Шатлворсі. Якусь

хвильку труп застигло, скорботно витріщався тьмяними мертвими очима в обличчя містерові Честенові; потім повільно, але виразно, з притиском промовивши двоє слів: "Це ти!" — вивалився через бічну стінку ящика, ніби цілком задоволений, і, здригаючись, простягся на столі.

Те, що відбулося потім, годі змалювати словами. Всі кинулися стрімголов до дверей і вікон, де декотрі з гостей, начебто найдужчі, просто-таки зомліли від жаху. Та минули перші божевільні секунди переляку, і очі всіх звернулись до містера Честена. Навіть проживши тисячу років, я не зміг би забути смертної муки, що відбилась на його спотвореному обличчі, щойно такому розчервонілому від радості й від вина. Якусь хвилину він сидів нерухомо, наче мармурова статуя; погляд його, безтямний, застиглий і порожній, був неначе звернений усередину, заглиблений у споглядання власної підлої, злочинної душі. Та врешті той погляд раптом ніби вернувся в довколишній світ; убивця схопився зі стільця, важко повалився головою й плечима на стіл і, припавши до трупа, квапливо, надривно виповів у всіх подробицях свій огидний злочин, за який раніше ув'язнили й прирекли до смерті містера Пенніфезера.

Зміст його сповіді був загалом такий: він їхав за своєю жертвою назирці аж до калабані, там вистрелив із пістолета в коня, руків'ям пістолета вбив вершника, заволодів його гаманцем і, гадаючи, що кінь неживий, на превелику силу затяг його в зарості ожини над водою. Труп містера Шатлворсі прив'язав до свого сідла й одвіз у безпечну схованку далеко в лісі.

Жилетку, ніж, гаманець і кулю він сам підкинув туди, де їх згодом знайдено, розраховуючи таким чином помститись містерові Пенніфезерові. Він-таки підстроїв так, щоб знайшли закривавлену хусточку й сорочку.

Під кінець цієї моторошної розповіді злочинцеві слова звучали кволо й глухо. Коли сповідь нарешті скінчилась, він звівся, позадкував від столу і впав — неживий.

Спосіб, яким злочинця змушено до цього вельми вчасного признання, був, при всій своїй дійовості, дуже простий. Надмірна щирість містера Честена була мені неприємна і з самого початку збудила в мене підозру. Я був при тому, коли містер Пенніфезер ударив його, і сатанинсько-злобний вираз, що на мить проступив на його обличчі, показав мені, що погроза помститись буде, коли з'явиться змога, неодмінно здійснена. Тому я був готовий розглядати всі маневри "Старого Чарлі" зовсім не в тому світлі, в якому розглядали славні городяни Ретлборо. Я зразу побачив, що всі знахідки-викриття, прямо чи непрямо, були зроблені ним самим. Але до кінця мені відкрила очі на правду історія з кулею, яку містер Честен сам знайшов у трупі коня. Городяни забули, що на трупі був і вхідний, і вихідний отвір від кулі, але я не забув. І добре зрозумів: якщо кулю, що пролетіла наскрізь, знайшли в трупі, значить її підкинув туди той, хто її там знайшов. Закривавлена сорочка й хусточка потвердили здогад, підказаний кулею: при пильнішому огляді кров виявилася звичайнісіньким бордо, не більше. Коли я замислився про всі ці речі, а також про ту щедрість та марнотратність, які почав виявляти містер Честен, підозра моя остаточно зміцніла, хоч я й не висловлював її.

Тим часом я сам заходився пильно розшукувати труп містера Шатлворсі і, зрозуміло, шукав його зовсім не в тих місцях, куди водив городян містер Честен. І справді через кілька днів я наткнувся на старий висохлий колодязь, майже не видний у заростях ожини, і там, на дні, знайшов те, що шукав.

А свого часу я чув ту розмову двох приятелів, у якій містер Честен вициганив у господаря обіцянку подарувати йому ящик "шато-марго". Це й дало мені ключ. Я роздобув міцну пластину китового вуса, запхав її крізь горло в труп, а труп поклав у старий ящик з-під вина, зігнувши його вдвоє так, щоб зігнувся й китовий вус. Потім сильно притиснув труп віком, а віко прибив гвіздками — звісно, розраховуючи на те, що, тільки-но гвіздки будуть вирвані, віко відкинеться, а труп випростається.

Забивши ящик, я позначив його, як годиться, надписав адресу, а тоді склав листа від імені тих виноторговців, чиїм клієнтом був містер Шатлворсі. Своєму служникові я наказав на мій знак підвезти ящик візком під двері містера Честена. Що ж до тих слів, які я надумав укласти в уста трупові, то я поклався на своє черевомовницьке вміння; а щодо їхнього ефекту — на сумління мерзенного вбивці.

Гадаю, що пояснювати більше нічого не треба. Містера Пенніфезера негайно випустили, він успадкував дядьків маєток і, навчений гірким досвідом, зажив по-новому, та й живе відтоді щасливо.